

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

PURCHASING POWER OF MONEY AND REAL WAGES: ESSENCE, DIFFERENCES, AND INTERRELATIONSHIP

Jo‘rayeva Mehriniso Parda qizi

1st-year Full-Time Student, Economics Program Navoi Innovations University
Surkhandarya Campus

Xolto‘rayev Islom Ilhomovich

Lecturer, Department of General Sciences Navoi Innovations University
Surkhandarya Campus

Abstract

This article examines the economic essence of purchasing power and real wages, their relationship and differences. The importance of these indicators in assessing the living standards of the population is highlighted. The study also discusses why these concepts are often confused in society and the consequences of such misunderstanding using practical examples. The findings indicate that purchasing power depends on the general price level, while real wages reflect the combined impact of employee income and price changes.

Keywords: purchasing power, real wage, inflation, nominal wage, consumer price index, living standard.

PULNING XARID QOBILİYATI VA REAL ISH HAQI: MAZMUNI, FARQLARI HAMDA O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Jo‘rayeva Mehriniso Parda qizi

Navoiy innovatsiyalar universiteti Surxondaryo kampusi Iqtisodiyot yo‘nalishi 1-
bosqich kunduzgi ta’lim shakli talabasi

Xolto‘rayev Islom Ilhomovich

Navoiy innovatsiyalar universiteti Surxondaryo kampusi Umumiy fanlar kafedrasi
o‘qituvchisi

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

Annotatsiya

Mazkur maqolada pulning xarid qobiliyati va real ish haqi tushunchalarining iqtisodiy mazmuni, ularning o‘zaro bog‘liqligi hamda farqli jihatlari tahlil qilingan. Aholi turmush darajasini baholashda ushbu ko‘rsatkichlarning ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, jamiyatda mazkur tushunchalarning ko‘pincha bir-biriga tenglashtirilishi sabablari va buning oqibatlari hayotiy misollar asosida yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pulning xarid qobiliyati umumiy narxlar darajasiga bog‘liq bo‘lsa, real ish haqi ishchilarning daromadi va narxlar o‘zgarishining birgalikdagi ta‘sirini aks ettiradi.

Kalit so‘zlar: pulning xarid qobiliyati, real ish haqi, inflyatsiya, nominal ish haqi, iste’mol narxlari indeksi, turmush darajasi.

Аннотация

В статье анализируются экономическая сущность покупательной способности денег и реальной заработной платы, их взаимосвязь и различия. Раскрывается значение данных показателей при оценке уровня жизни населения. Также рассматриваются причины смешения этих понятий в общественном сознании и последствия такого подхода на основе жизненных примеров. Результаты исследования показывают, что покупательная способность денег зависит от общего уровня цен, тогда как реальная заработная плата отражает совместное влияние доходов работников и изменения цен.

Ключевые слова: покупательная способность денег, реальная заработная плата, инфляция, номинальная заработная плата, индекс потребительских цен, уровень жизни.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida aholi farovonligini baholashda pulning xarid qobiliyati va real ish haqi muhim iqtisodiy ko‘rsatkichlar hisoblanadi. Ushbu ikki tushuncha

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

kundalik hayotda ham, ommaviy axborot vositalarida ham tez-tez uchraydi. Biroq amaliyotda ularning mazmuni ko‘pincha noto‘g‘ri talqin qilinadi yoki bir-biriga tenglashtiriladi. Natijada iqtisodiy jarayonlarni baholashda xatolarga yo‘l qo‘yilishi mumkin.

Ko‘pchilik odamlar ish haqi miqdorining oshishini avtomatik ravishda turmush darajasining yaxshilanishi deb qabul qiladi. Masalan, bir xodimning oylik maoshi bir yil davomida 4 million so‘mdan 5 million so‘mga oshgan bo‘lsa, u o‘zini boyroq his qilishi mumkin. Ammo shu davr ichida oziq-ovqat, transport, kommunal xizmatlar va boshqa zarur mahsulotlar narxi ham sezilarli darajada oshgan bo‘lsa, amalda uning xarid imkoniyatlari kamayishi ehtimoldan xoli emas. Bu holat nominal ko‘rsatkichlar bilan real ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi farqni anglatadi [1].

Pulning xarid qobiliyati ma‘lum miqdordagi pul evaziga qancha tovar va xizmat sotib olish mumkinligini ifodalovchi ko‘rsatkichdir. Real ish haqi esa xodim oladigan nominal ish haqining narxlar darajasiga moslashtirilgan shakli bo‘lib, uning haqiqiy iste‘mol imkoniyatlarini aks ettiradi [2]. Demak, har ikkala tushuncha inflyatsiya bilan chambarchas bog‘liq bo‘lsa-da, ularning iqtisodiy mazmuni va qo‘llanish sohasi bir xil emas.

Mazkur maqolaning maqsadi pulning xarid qobiliyati va real ish haqining nazariy asoslarini o‘rganish, ularning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash hamda aholi turmush darajasini baholashdagi rolini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, jamiyatda ushbu tushunchalarning nega ko‘pincha adashtirilishi va bu holat qanday iqtisodiy xulosalarga olib kelishi mumkinligi ham ko‘rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Pulning xarid qobiliyati va real ish haqi iqtisodiyot nazariyasida uzoq yillardan buyon o‘rganib kelinayotgan kategoriyalar hisoblanadi. Ushbu tushunchalar aholi farovonligi, iste‘mol bozori holati hamda inflyatsiya jarayonlarini tahlil qilishda muhim

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

o‘rin egallaydi. Iqtisodiy adabiyotlarda mazkur masalaga turli yondashuvlar mavjud bo‘lsa-da, ularning aksariyati pul qiymatining o‘zgarishi va aholi daromadlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib berishga qaratilgan.

Iqtisodiyot nazariyasi bo‘yicha darsliklarda pulning xarid qobiliyati narxlar darajasiga teskari proporsional ko‘rsatkich sifatida tavsiflanadi. Narxlar oshgan sari pul birligining qiymati pasayadi va shu miqdordagi mablag‘ evaziga kamroq mahsulot sotib olish mumkin bo‘ladi [3]. Ushbu yondashuv iqtisodiy nazariyaning klassik va neoklassik maktablari tomonidan ham qo‘llab-quvvatlanadi.

N. Gregory Mankiw o‘zining "Principles of Economics" asarida inflyatsiya aholi daromadlari va xarid qobiliyatiga ta‘sir qiluvchi asosiy omillardan biri ekanligini ta‘kidlaydi. Muallifning fikricha, nominal daromadlarning o‘sishi har doim ham aholining real farovonligi ortganini anglatmaydi, chunki narxlar darajasining o‘zgarishi ham hisobga olinishi kerak [4].

P. Samuelson va W. Nordhaus tomonidan yaratilgan iqtisodiyot bo‘yicha darslikda real ish haqi mehnat natijasida olingan daromadning haqiqiy iqtisodiy qiymatini ifodalovchi ko‘rsatkich sifatida baholanadi. Ularning fikricha, ish haqining nominal miqdoridan ko‘ra, aynan real ish haqi aholi turmush darajasini baholashda muhimroq ahamiyatga ega [5].

Mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida ham inflyatsiya va real daromadlar o‘rtasidagi bog‘liqlik alohida o‘rganilgan. Ular aholi farovonligini baholashda ish haqi miqdorini emas, balki uning xarid qobiliyatini aniqlash zarurligini ta‘kidlaydilar. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda inflyatsiya darajasining yuqoriligi real ish haqi dinamikasiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi qayd etilgan [6].

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, pulning xarid qobiliyati va real ish haqi bir-biri bilan bog‘liq bo‘lsa-da, turli iqtisodiy hodisalarni ifodalaydi. Birinchisi pul

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

birlikining qiymatini, ikkinchisi esa xodimning amaldagi iste'mol imkoniyatlarini tavsiflaydi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda nazariy va tahliliy metodlardan foydalanildi. Avvalo, iqtisodiyot nazariyasi, makroiqtisodiyot va mehnat iqtisodiyoti bo'yicha ilmiy adabiyotlar o'rganildi hamda mavzuga oid nazariy qarashlar umumlashtirildi. Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil usuli asosiy metod sifatida qo'llanildi.

Qiyosiy tahlil yordamida pulning xarid qobiliyati va real ish haqining mazmuni, vazifalari hamda amaliy ahamiyati o'zaro solishtirildi. Shuningdek, kundalik hayotda uchraydigan misollar asosida mazkur tushunchalar o'rtasidagi farqlar izohlandi. Masalan, nominal ish haqi oshgan, biroq narxlar undan tezroq ko'tarilgan vaziyatlar tahlil qilinib, bunday holatda real ish haqi kamayishi mumkinligi ko'rsatildi.

Tadqiqotda induksiya va deduksiya usullaridan ham foydalanildi. Xususan, alohida iqtisodiy holatlar va amaliy misollar asosida umumiy nazariy xulosalar shakllantirildi. Olingan natijalar iqtisodiy nazariya qoidalari bilan solishtirilib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Mazkur metodologik yondashuv pulning xarid qobiliyati va real ish haqining mohiyatini chuqurroq anglash hamda ularning aholi farovonligini baholashdagi o'rnini aniqlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Pulning xarid qobiliyati va real ish haqi o'rtasidagi bog'liqlik ularning ikkalasi ham narxlar darajasi bilan bog'liq ekanligida namoyon bo'ladi. Biroq mazmun jihatidan ular turli iqtisodiy ko'rsatkichlarni ifodalaydi. Pulning xarid qobiliyati ma'lum miqdordagi pul evaziga qancha mahsulot va xizmat xarid qilish mumkinligini ko'rsatsa, real ish haqi xodimning olgan daromadi bilan amalda qancha mahsulot va xizmat sotib ola olishini ifodalaydi.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

Masalan, talabaning oylik stipendiyasi yoki xodimning maoshi 20 foizga oshgan bo'lishi mumkin. Bir qarashda bu daromadning oshganini anglatadi. Ammo shu davrda iste'mol narxlari 25 foizga ko'tarilgan bo'lsa, mazkur shaxsning real daromadi kamayadi. Demak, nominal ko'rsatkichlarning o'sishi har doim ham iqtisodiy ahvol yaxshilanganini anglatmaydi.

Quyidagi jadval ikki tushuncha o'rtasidagi asosiy farqlarni ko'rsatadi.

Mezoni	Pulning xarid qobiliyati	Real ish haqi
Mazmuni	Pul birligining qiymati	Ish haqining haqiqiy qiymati
Nimani o'lchaydi?	Pul evaziga olinadigan mahsulot va xizmatlar hajmini	Xodimning iste'mol imkoniyatlarini
Asosiy omil	Narxlar darajasi	Ish haqi va narxlar darajasi
Qo'llanish sohasi	Pul muomalasi va inflyatsiya tahlili	Mehnat bozori va turmush darajasi tahlili
O'zgarish sababi	Narxlarning oshishi yoki pasayishi	Ish haqi yoki narxlarning o'zgarishi

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, aholining ko'pchiligi iqtisodiy ahvolini baholashda nominal daromadlarga ko'proq e'tibor qaratadi. Natijada real daromadlarning kamayishi e'tibordan chetda qolishi mumkin. Bu holat ayniqsa inflyatsiya sur'atlari yuqori bo'lgan davrlarda yaqqol kuzatiladi.

MUHOKAMA

Jamiyatda pulning xarid qobiliyati va real ish haqi ko'pincha bir xil tushuncha sifatida qabul qilinadi. Buning asosiy sababi shundaki, har ikkala ko'rsatkich ham odamlarning kundalik iste'mol imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Odamlar odatda

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

"maoshim oshdi" degan fikr orqali o'z iqtisodiy holatini baholaydilar. Aslida esa maoshning qancha mahsulot sotib olish imkonini berayotgani muhimroq hisoblanadi.

Masalan, bir necha yil oldin 1 million so'm evaziga ma'lum miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilish mumkin bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda shu mahsulotlarni xarid qilish uchun ancha ko'p mablag' talab etiladi. Bu pulning xarid qobiliyati pasayganini bildiradi. Agar shu davr ichida ish haqi ham mos ravishda oshmagan bo'lsa, real ish haqi ham kamayadi.

Shuningdek, ayrim hollarda pulning xarid qobiliyati pasayishi kuzatilsa ham, ish haqi undan tezroq o'sishi natijasida real ish haqi ortishi mumkin. Demak, ushbu ikki ko'rsatkich bir-biriga bog'liq bo'lsa-da, ular doimo bir xil yo'nalishda harakat qilmaydi.

Shu sababli iqtisodiy siyosatni baholashda faqat nominal ish haqi yoki pul massasiga emas, balki real ko'rsatkichlarga ham e'tibor qaratish zarur. Aks holda aholining haqiqiy turmush darajasi to'g'risida noto'g'ri xulosalar shakllanishi mumkin.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, pulning xarid qobiliyati va real ish haqi o'zaro bog'liq, ammo mazmunan turli iqtisodiy kategoriyalar ekanligi aniqlandi. Pulning xarid qobiliyati pul birligining bozordagi qiymatini ifodalasa, real ish haqi xodimlarning amaldagi iste'mol imkoniyatlarini aks ettiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, inflyatsiya darajasining oshishi pulning xarid qobiliyatini pasaytiradi. Agar ish haqi o'sishi inflyatsiya sur'atidan past bo'lsa, real ish haqi ham kamayadi. Aksincha, ish haqi inflyatsiyadan tezroq o'ssa, real ish haqi ortadi va aholining turmush darajasi yaxshilanadi.

Maqola davomida keltirilgan nazariy va amaliy misollar ushbu ikki tushunchani alohida o'rganish zarurligini ko'rsatdi. Aholi farovonligini baholashda nominal ko'rsatkichlardan ko'ra real ko'rsatkichlarga ko'proq e'tibor qaratish maqsadga

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

muvofiqdir. Shuningdek, iqtisodiy savodxonlikni oshirish orqali pulning xarid qobiliyati va real ish haqi tushunchalarining noto‘g‘ri talqin qilinishining oldini olish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mankiw N. G. Principles of Economics. – 9th ed. – Boston: Cengage Learning, 2021. – 864 p.
2. Samuelson P. A., Nordhaus W. D. Economics. – 20th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2019. – 736 p.
3. McConnell C. R., Brue S. L., Flynn S. M. Economics: Principles, Problems and Policies. – 22nd ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2021. – 832 p.
4. Burkhanov U., Abdullayev A. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020. – 512 b.
5. Vahobov A. V., Xajibakiyev Sh. X. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2019. – 420 b.
6. Tojiboyeva D. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 480 b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati sharhlari va statistik byulletenlar. – Toshkent, 2023–2025.
8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Aholi daromadlari va iste‘mol narxlari indeksiga oid statistik to‘plamlar. – Toshkent, 2023–2025.

